

**ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ,
ПРАВА ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА ПІДПРИЄМНИЦТВА І ПРАВА**

Освітньо-професійна програма Підприємництво
Ступінь вищої освіти Магістр
Спеціальність 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри

д.е.н., професор Ханлар МАХМУДОВ

18 грудня 2023 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: **«Розвиток зеленого туризму як елементу
підприємництва в сільських територіях»**

виконала здобувачка вищої освіти денної форми навчання

Кудря Вікторія Володимирівна

Керівник кваліфікаційної роботи,
к. е. н., доцент

Наталія ДЕМ'ЯНЕНКО

Полтава – 2023 року

ВСТУП

Актуальність теми. Розвиток туризму в Україні останніми роками ускладнився через вплив низки зовнішніх та внутрішніх чинників. Воєнний стан в Україні вимагає застосування новітніх інструментів державної політики щоб забезпечити мінімальне функціонування туристичної сфери, а в післявоєнний період – її стабільний розвиток. Враховуючи положення науки державне управління, можна наполягати на необхідності розгляду цих чинників та перспектив розвитку туризму в Україні за умови корегування чинників впливу. Також потребує детального розгляду розвиток зеленого туризму та гарантування його безпеки. Зважаючи на скорочення чисельності туристів у останні роки, що спричинено насамперед пандемією COVID-19 та зовнішньою агресією проти України, сучасний стан її туристичного комплексу може бути оцінений як нестабільний та перспективний.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов'язані з визначенням й формуванням розвитку зеленого туризму як елементу підприємництва в сільських територіях знайшли відображення у працях вітчизняних та зарубіжних авторів, зокрема: Алексєєва Н. Ф., Сакун Л. М., Антонюк Н. В., Занько Ю. С., Бартошук О. В., Близнюк А. М., Давиденко Л. І., Коніщева Н. Й., Козоріз Ю. М. та інші. Але не зважаючи на ряд наукових розробок, питання розвитку зеленого туризму як елементу підприємництва в сільських територіях в період воєнного стану залишається не достатньо дослідженим.

Зв'язок роботи з науковими темами. Кваліфікаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри підприємництва і права Полтавського державного аграрного університету на 2022-2026 рр. за темою: «Розвиток підприємництва: управлінські, економічні, інноваційні та інвестиційні аспекти» (Державний реєстраційний номер: 0121U114522 від 21.12.2021 р.).

Мета та завдання дослідження. Метою роботи є дослідження

особливостей розвитку зеленого туризму як елементу підприємництва в сільських територіях.

Для досягнення цієї мети поставлено такі наукові завдання:

- дослідити теоретичні особливості розвитку зеленого туризму як елементу підприємництва в сільських територіях;
- здійснити аналіз розвитку зеленого туризму;
- запропонувати шляхи удосконалення розвитку зеленого туризму.

Об'єктом дослідження є процес розвитку зеленого туризму як елементу підприємництва в сільських територіях.

Предмет дослідження включає удосконалення розвитку зеленого туризму як елементу підприємництва в сільських територіях.

Методи дослідження. Теоретичною і методичною основою кваліфікаційного дослідження послужили сукупність загальнонаукових та специфічних методів пізнання, розробки вітчизняних й зарубіжних науковців з актуальних проблем теорії і практики державного планування розвитку туризму у сільській місцевості, фундаментальні положення економічної теорії.

Для досягнення поставленої у кваліфікаційній роботі мети використовувалися наступні методи і прийоми наукового пізнання: абстрактно-логічний та діалектичний (при конкретизації і поглибленні теоретичних положень та обґрунтуванні механізму активізації розвитку туризму у сільській місцевості); математико-статистичний (під час систематизації економіко-статистичної інформації щодо стану та динаміки розвитку туристичної сфери); порівняльний і метод кластерного аналізу (під час дослідження потенціалу формування туристичної сфери); монографічний (під час аналізу специфіки диверсифікації діяльності суб'єктів туристичного бізнесу).

Інформаційна база. Інформаційну базу дослідження складали Закони України, Укази Президента України і нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, що регламентують аспекти становлення та розвитку

туризму; матеріали міжнародних науково-практичних конференцій та семінарів, статистичні і аналітичні матеріали Державної служби статистики України, наукові праці за проблематикою дослідження; статистичні дані зеленої садиби, результати особистих розрахунків й спостережень автора.

Наукова новизна одержаних результатів. Певні положення і висновки кваліфікаційної роботи містять наукову й практичну цінність. Зокрема:

набуло подальшого розвитку:

удосконалено визначення терміну «сільський зелений туризм», що на відміну від існуючого описується як специфічна форма відпочинку у приватних господарствах сільської місцевості з використанням майна та трудових ресурсів особистого селянського, підсобного або фермерського господарства, природно-рекреаційних особливостей місцевості та культурної, історичної та етнографічної спадщини регіону, гастрономічний відпочинок.

Апробація результатів дослідження. Основні результати досліджень, згідно теми роботи оприлюднено у формі доповідей за результатами матеріалів студентської наукової конференції Полтавського державного аграрного університету (15-16 травня 2023 р., м. Полтава) на тему: «Типологізація складових концепції сільського зеленого туризму», матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції «Управлінські парадигми сталого розвитку та інклюзивного економічного зростання» (29-30 листопада 2023 р., м. Суми) на тему «Особливості підприємницької діяльності як складного й багатопланового процесу» та опублікована фахова стаття в журналі «Агросвіт» на тему «Особливості бізнес-плану інноваційного проєкту» (додаток А).

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст викладено на 56 сторінках друкованого тексту, робота містить 23 таблиці, 2 рисунки, 5 додатки, список використаних джерел складає 60 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ ЯК ЕЛЕМЕНТУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ

1.1. Суть та значення розвитку зеленого туризму в сільській місцевості

Зелений туризм для багатьох країн під час успішної реалізації певної моделі став дуже прибутковим сектором туристичної індустрії і має подальші перспективи функціонування. Процес формування моделей в різних країнах проходив спільно з тими соціально-економічними процесами, які існували в відповідні періоди й залежав від стану галузей національної економіки. Згідно міжнародної практики розвитку аграрного туризму можемо відзначити, що успішність розвитку певної моделі залежить від різних факторів, у першу чергу від планування та організації державної підтримки.

Туризм – це «тимчасовий виїзд особи з місця постійного проживання в оздоровчих, професійно-ділових, пізнавальних чи інших цілях без реалізації оплачуваної діяльності в місці перебування». У вітчизняній та закордонній теорії і практиці періодично зустрічається поняття «сільського туризму», яке традиційно вважається започаткованим у Франції і Швейцарії у другій половині ХХ століття. Ще на початку ХVІІІ століття у французьких і швейцарських Альпах (околиці Монблану та інших найвищих альпійських піків Європи) з'явилися перші гостьові будинки-шале, що обслуговували експедиції британських туристів-природолюбів. Зелений туризм отримав популярність в США, Англії, Ісландії, Данії, Іспанії, Австрії, Фінляндії, Швейцарії, Польщі та Угорщині [4, с. 11].

Історично першою науковою концепцією розвитку туризму у сільських територіях була поява масової концепції тимчасових помешкань і відпочинку туристів у тимчасово вільних оселях. В зарубіжних країнах вона називалася «Bed & Breakfast». Це у перекладі з англійської означає «ліжко та сніданок».

З набуттям і поширенням популярності відпочинку у екологічно чистих місцевостях дана концепція була поглиблена на основі типологізації та вартості умов відпочинку в межах сільських територій (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Типологізація складових концепції сільського зеленого туризму

«Bed & Breakfast»

Категорії послуг сільського зеленого туризму	Масштаб	Характерні ознаки
B & B cottage	10-25 осіб, невеликий термін проживання (до 5 діб)	Відокремлений котедж, статус сільської місцевості, наявність природно-рекреаційних ресурсів
B & B farm vacation	25-50 осіб (переважно дитячого віку)	Наявність розважальних закладів, природно-рекреаційних ресурсів, підвищені вимоги до безпеки відпочинку, наявність кваліфікованого персоналу
B & B homestay	До 10 осіб (обмежена площа відпочинку)	Відпочинок на базі будинку фермера, селянина, єдність культурних, побутових і духовних поглядів
B & B farmstay	10-20 осіб	Відпочинок чи наявність можливостей роботи на фермі, наявність будинків для гостей

Джерело: [10, с. 67]

Логічне доповнення концепції «Bed & Breakfast» отримало у європейських країнах. Там знаходиться багато історичних, етнічних, культурних та релігійних традицій й особливостей розвитку. Поглиблення концептуальних засад відбилося в типологізації способів розміщення туристів, які віддають перевагу відпочинку в межах сільських територій та в екологічно чистих регіонах. Основними способами розміщення туристів у сільській місцевості в теперішній час є:

розміщення у будинках, агросадибах, які є власністю фермера;

розміщення у спеціально обладнаних готельних номерах на територіях, що мають статус сільських місцевостей;

розміщення у будівлях, які мають історичну цінність та є об'єктами культурної спадщини територіальної місцевості, зокрема, замки і палаци та ін.);

орендна форма туристичних розміщень [23, с. 71].

Туризм у сільських територіях України називається по-різному (агротуризм, сільський, екоагротуризм, екологічний, зелений тощо). Серед науковців й практиків відсутній єдиний підхід щодо його тлумачення [27]. Отже, зазначимо основні різновиди сільського туризму (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Види туристичної діяльності в сільській місцевості

Вид туризму	Визначення
Агро-туризм	Відпочинковий вид туризму, що зосереджений на сільських територіях. Передбачає використання сільського або фермерського господарства з метою рекреації, освіти чи активного залучення щодо традиційних форм господарювання. Форма сільського туризму, яка безпосередньо пов'язана із селянським чи фермерським господарством, що одночасно надає послуги з проживання і харчування, ознайомлення із сільськогосподарською діяльністю, звичаями і традиціями регіону
Зелений	Туристична діяльність на території природних ландшафтів (лісопарків, гідропарків, ботанічних садів) із елементами благоустрою, де є певні умови щодо короткотривалого відпочинку, збирання грибів і ягід. Зелений туризм передбачає діяльність у контакті з природою, проживання в таборах чи сільській місцевості, що пов'язані з сільськогосподарськими роботами, передбачає вивчення флори і фауни, ознайомлення з життям сільських мешканців, пішохідні екскурсії тощо
Екологічний	Орієнтований на пізнання особливостей природи та культури. Подорожі в місця з порівняно недоторканою природою з метою одержання уявлень про природні й культурно-етнографічні особливості певної території, які створюють такі економічні умови, коли охорона природи буде вигідна місцевому населенню. Цілісності екосистем при цьому не порушуються
Сільський	Діяльність сільського населення, пов'язана із сільським середовищем, будинками й заняттями, що спрямовані на природу та людину. Сільський туризм на відміну від масового, не є шкідливим для довколишнього середовища і робить істотний внесок у регіональний розвиток. Він також дає можливість використовувати наявний житловий фонд і не потребує значних інвестиційних затрат
Фермерський	Спеціалізований вид туризму. Він є екскурсійним і передбачає ознайомлення туристів з діяльністю тваринницьких ферм та іншими виробництвами в сільському господарстві

Джерело: [46, с. 123]

Отже, розвиток сільського туризму України охоплює велике коло туристично-рекреаційної діяльності, наприклад: відпочинок у туристичних та курортних центрах, розташованих у селищах та містечках (зелений туризм), відпочинок в сільських приватних господарствах (агротуризм), стаціонарний

відпочинок у сільській місцевості (сільський туризм), поєднання відпочинку з заняттям екологічним сільським господарством (екологічний туризм), що всебічно сприяє розвитку цього виду туристичної і рекреаційної діяльності [35]. Дані види туризму передбачають відпочинок у сільській екологічно чистій місцевості й передбачають максимальне наближення до природи без заподіяння шкоди екосистемі. Це визначає екологічне спрямування казаних видів туризму та використання матеріально-технічної бази і туристичних ресурсів сільських територій.

Туризм в сільській місцевості включає сферу діяльності й досліджень. У ньому простежується взаємодія економічного і неекономічного характеру, зокрема світового і національного рівнів (рис. 1.1).

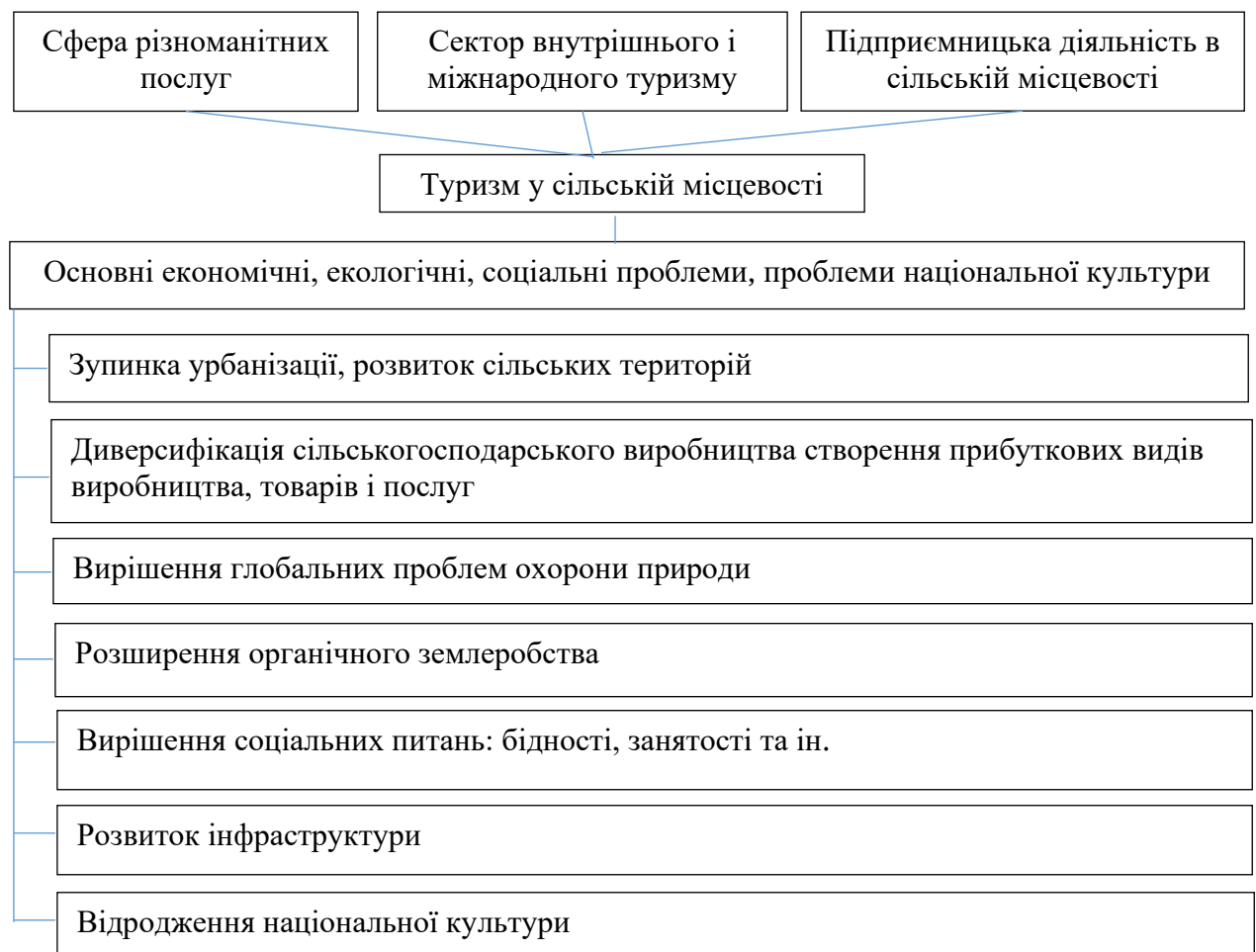

Рис. 1.1. Основні екологічні, економічні, соціальні проблеми культури розвитку туризму в сільській місцевості

Джерело: [45]

Сучасна криза в аграрному секторі внесла корективи в діяльність сільськогосподарських підприємств. Механізація й модернізація цілком змінили картину сільської дійсності. В багатьох сільських регіонах Європи сільськогосподарське виробництво перестає бути основною формою використання землі й найважливішою діяльністю сільських громад. Частка громад, які працюють в сільському господарстві Греції становить 30 % від загальної кількості, в Португалії – 24 %, у Іспанії й Ірландії – 17 %, в Італії – 12 %, Данії, Бельгії, Великобританії – від 2 до 7 % [6, с. 14].

Узагальнюючи дану практику розвитку туризму в сільській місцевості, виділимо кілька напрямків туристичних послуг:

розважальний (збір грибів, ягід, рибальство, лікарських трав, здійснення радіальних виходів у гори, полювання, катання на човнах);

пізнавальний (ознайомлення з етнографічними, культурно-історичними й природними цінностями території);

оздоровчий (купання у водоймищах, заняття фізичною працею).

Планування розвитку туристичної індустрії залежить від декількох чинників, які створюються на двох головних рівнях – макроекономічному і мікроекономічному. Макроекономічний рівень передбачає діяльність вищих органів державного управління, що направлені на планування розвитку туристичної галузі й формує мікроекономічний рівень. Реалізація державної політики в галузі туризму здійснюється шляхом:

визначення порядку класифікації та оцінки туристичних ресурсів України, їх використання і охорони;

визначення й реалізації головних напрямків державної політики в галузі туризму, пріоритетних напрямів планування розвитку туризму;

спрямування бюджетних коштів на розробку й реалізацію програм розвитку туризму;

нормативне регулювання відносин у галузі туризму (екскурсійного, готельного, туристичного й інших видів обслуговування громадян);

визначення базових пріоритетів безпеки туризму;

ліцензування в галузі туризму, стандартизації та визначення кваліфікаційних вимог щодо посад фахівців туристичного супроводу, сертифікації туристичних послуг, видача дозволів на права здійснення туристичного супроводу [7, с. 63];

встановлення системи статистичного обліку і звітності в галузі туризму та курортно-рекреаційного комплексу;

визначення пріоритетних напрямів й координації наукових досліджень та підготовки кадрів у галузі туризму;

організація й здійснення державного контролю дотримання законодавства в галузі туризму;

участі в розробці та реалізації міжнародних програм щодо розвитку туризму [42].

Нормативно-правову базу планування вітчизняного туризму складають: Конституція України, Закон України «Про туризм» й інші законодавчі акти України, що їх доповнюють, міжнародні договори та угоди, у яких бере участь Україна. Головним документом, який регулює туристичну діяльність України, є Закон України «Про туризм», що був прийнятий у 1995 р., У ньому визначено головні організаційні, правові, виховні та соціально-економічні принципи реалізації політики України в галузі туризму. Регулювання в галузі туризму здійснюється Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України й центральними органами виконавчої влади в галузі туризму, місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування й іншими органами в межах їх компетенцій [42]. Державне планування у галузі туризму здійснює спеціалізований центральний орган виконавчої влади – Міністерство культури та інформаційної політики України, в структурі міністерства функціонує Державне агентство розвитку туризму [3, с. 8].

Із 1999 року в правове поле були введені нормативні акти для залучення незайнятого та частково зайнятого сільського населення і розвитку сільського зеленого туризму: зокрема, прийнятий законопроект № 2232 про

«Про внесення змін до Закону України «Про особисте селянське господарство» щодо розвитку сільського зеленого туризму».

Отже, туризм – це масштабна та важлива стратегічна галузь національної економіки, яка є інвестиційно привабливим видом економічної діяльності й виступає не тільки як джерело валютних надходжень у бюджет України, але і є показником її культурного розвитку.

1.2. Зелений туризм як різновид підприємницької діяльності

Аналіз практики стратегічного планування туризму показує, що стратегії розвитку туризму розроблені практично у всіх областях України. Вони є спрямованими на розв’язання проблем розвитку туризму і діяльності курортів на території областей, поліпшення туристичної привабливості регіонів на міжнародних туристичних ринках, підвищення ефективності заходів, які спрямовані на збільшення туристичних потоків [2].

В цілому, для вітчизняної практики стратегічного планування характерним є розробка загальнодержавних та регіональних стратегій розвитку. В Україні розроблено низку стратегій національного рівня, наприклад: «Стратегія сталого розвитку України до 2030 р.» та «Національна економічна стратегія 2030» та ін.

Першим програмним документом про розвиток туризму був Указ Президента України «Про основні напрями розвитку туризму в Україні до 2010 р.», що був розроблений у 1999 р. Його метою було створення сприятливого організаційного й правового та економічного середовища розвитку молоді туристичної галузі України, формування конкурентоспроможного вітчизняного туристичного продукту на світових ринках на основі ефективного застосування природного та історико-культурного потенціалу України, забезпечення її соціально-економічних інтересів й екологічної безпеки [26, с. 126].

У 2013 році схвалили Державну цільову програму розвитку туризму та курортів на період до 2022 р., в якій передбачалося створення умов щодо збільшення потоків туристів, розробка конкурентоспроможної розвинутої туристичної інфраструктури із допомогою раціонального використання туристичних ресурсів, що сприятимуть збільшенню обсягу надходжень у бюджет всіх рівнів від запровадження туристичної діяльності. Програма передбачала розвиток туризму та курортів на умовах державно-приватного партнерства, забезпечення охорони і відтворення туристичних ресурсів й раціонального їх використання, детінізацію туристичної діяльності, збереження та ефективне використання природних територій курортів й природних лікувальних ресурсів, збалансування державних і приватних інтересів в сфері туризму й курортів, забезпечення доступності та прозорості інформації про туристичні ресурси й суб'єкти туристичної діяльності. Але в зв'язку з політичними змінами України у 2013-2015 рр. дія програми була припинена [31].

16 березня 2017 року Кабінет Міністрів України ухвалив «Стратегію розвитку туризму та курортів до 2026 р.». Цей документ був підготовлений Міністерством економічного розвитку і торгівлі. Стратегію розробили з метою створення умов для забезпечення прискореного розвитку сфери туризму й курортів, перетворення її у високоефективну, інтегровану у світовий ринок галузь. Запровадження стратегії передбачається в різних напрямках: забезпечення безпеки туристів та захист їх законних прав і інтересів, імплементація законодавства ЄС у сфері туризму, забезпечення комплексного розвитку території, наприклад, створення сприятливих умов для залучення інвестицій у розбудову туристичної інфраструктури, вдосконалення системи професійної підготовки фахівців в сфері туризму, формування та просування позитивного іміджу України, як держави, яка приваблива для туризму [29, с. 68].

Практика створення стратегії розвитку також присутня і на регіональному рівні. Розроблені стратегії розвитку практично усіх областей

України. Хоча підхід щодо стратегічного планування у більшості областей України є у основному формальний, але, у цілому, свідчить про наявність європейського підходу щодо розвитку регіонів. Відповідні стратегії економічного, соціального та регіонального розвитку, розроблено в Львівській, Івано-Франківській, Чернігівській, Рівненській, Полтавській, Вінницькій, Сумській, Запорізькій, Одеській, Хмельницькій, Дніпропетровській та інших областях України, показують чіткий методичний підхід, що визначений в документі «Методичні рекомендації щодо формування регіональних стратегій розвитку» [6, с. 14].

У той же час, багато регіонів України в стратегії свого розвитку вже тривалий час віддають пріоритети розвитку туризму. Але в 2022 р. розвиток туризму був призупинений у зв'язку із воєнним станом.

Не дивлячись на аграрну виробничу спеціалізацію сільських поселень й сільських муніципальних районів, які є її важливою суспільною функцією, в останній час спостерігається тенденція до зменшення сільськогосподарської зайнятості.

Диверсифікаційні можливості сільських територій не дуже великі. Неможливо ігнорувати обмеження об'єктивних характеристик, наприклад, кількісний і якісний склад робочої сили, ємкості основних ринків збуту і їх близькість, слабкість інноваційної складової виробництва. Розробляючи механізм диверсифікації, по відношенню до сільськогосподарського виробництва та сільського способу життя вона повинна мати інший характер. Головними напрямками діяльності в рамках виходу з вузькоспеціалізованого виробництва у умовах сільських територій є:

- сільський туризм;
- торгівля;
- переробка сільськогосподарської продукції;
- народні ремесла і промисли,
- побутові послуги [48, с. 111].

Зазначені види діяльності являються суміжними по відношенні до

аграрної діяльності й сприяють отриманню додаткових доходів селян і покращують якість життя. Характерною є ще одна важлива якість – розвиток всієї сукупності даних напрямків діяльності має синергетичний характер. Цей ефект формує передумови для росту ефективності економіки й сприяє створенню більш конкурентоздатної території та являється єдиною перевагою, яка недоступна для повторення конкурентами та дозволяє запуснути механізм розвитку по принципу комплементарної ефективності [46, с. 123].

Основною метою усіх планових документів розвитку туризму є бажання, щоб Україна стала однією з найкращих в туристичних напрямках у світі. Розроблені стратегії часто приходилось регулювати в «ручному режимі» під час появи пандемії COVID-19 й військового вторгнення росії на територію України. Особливості ринку туризму України в 2018-2022 рр. показано у табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Ринок туризму України, 2018-2022 рр.

Показники	Роки			
	2018-2019	2020	2021	з 24 лютого 2022
1	2	3	4	5
Кількість туристів-іноземців, млн осіб	13,0	3,1	4,2	волонтерство
Призначення рекламних заходів Facebook та Instagram	Запрошення туристів в Україну	Інформування про карантинні обмеження, спричинених пандемією Covid-19 та запрошення туристів із дотриманням санітарних вимог. Створили сайт Visit Ukraine Now. Започаткували кампанію «Подорожуй Україною»		Заклики до всього світу: Stop the war
Розвиток архітектурних споруд, дивовижних місць і красивих міст	Фінансування розвитку споруд	Фінансування розвитку інфраструктурних проєктів. Будівництво доріг		Багато будівель у руїнах. Безкоштовні екскурсії тури на Західній Україні для біженців
Нові країни, які вдалось долучити	США, Італія, Індія	Саудівська Аравія		x

Продовж. табл. 1.3

1	2	3	4	5
Значення туризму для розвитку держави	Недооцінена і розвивалась самостійно	На державному рівні, у тому числі й із ініціативи Президента України, приділено значну увагу		Пауза галузі. В деяких регіонах (Північ, Схід та Південь) галузь зупинилась
Призначення готелів та садиб	Проживання туристів	Проживання туристів		Проживання туристів та внутрішньо-переміщених осіб
Маркетингова стратегія ціноутворення	Стратегія орієнтовані на попит	Стратегія «Збиття вершків»		Стратегія пільгових цін

Джерело: доповнено автором [36]

Глобальна туристична криза 2019 р. спричинила підйом внутрішнього туризму. Державному агентству розвитку туризму в Україні, не дивлячись на закриті кордони й відсутність іноземних туристів, вдалося у 2020 р. збільшити внутрішній туризм України. За розмірами туристичного збору туристичні потоки стрімко підвищились: протягом 2021 р. відбулося підвищення на 24 % у порівнянні із 2019 р. В 2021 р. український кордон перетнули 4,2 млн іноземців, яких було на 26,3 % більше ніж у 2020 р. Але в допандемічний період Україна прийняла 12-14 млн іноземців. Під час кризи Covid агентства почали шукати нові ринки та налагодили співпрацюючи із країнами Перської затоки, наприклад, з Королівством Саудівська Аравія. У 2021 р. до України приїхали понад 56 тис. саудівців. Україна стала туристичним ринком номер один для громадян Саудівської Аравії. Їх витрати становили близько \$ 2000 на туриста. Важливу роль у досягненні цього успіху відіграла кон'юнктура глобального туристичного ринку, карантинні обмеження в популярних країнах й закриті кордони.

Ціна на відпочинок в Україні повинні бути обґрунтованими. Деякі учасники українського ринку, в 2019-2021 рр. користуючись ситуацією пандемії в світі, застосовували маркетингову стратегію «зібрати вершки». Але, згідно результатів 2021 р. попит на відпочинок в Україні почав спадати, коли інші країни дозволили в'їзд туристів й пом'якшили карантинні заходи.

Туристи швидко знаходили вигідніші варіанти за кордоном. Останні 30 років туризму не приділяли значної уваги й лише 2021 р. вперше на державному рівні, з ініціативи Президента України туризму виділили значне фінансування. Ємкість українського туристичного ринку складала мільярди доларів [47].

Українська готельна сфера активно включилася в історію з розміщенням переселенців у 2022 році. Більшість готелів не змінювали ціни. У межах своєї рентабельності надавали певну кількість безкоштовних номерів, поселяли людей в конференц-зали та зонах для СПА. Власники приватних садиб брали з людей суми удвічі менші чим стандарт. Деякі готелі безкоштовно приймали в себе переселенців [51].

Але, були і випадки, коли власники житла підвищували ціни. На них активно реагували в органах місцевого самоврядування. В воєнний час це прирівнюють до мародерства. Військові адміністрації, згідно закону, мають право на примусове відчуження таких об'єктів з наступним повним відшкодуванням їх вартості (допускається тільки в умовах воєнного або надзвичайного стану згідно Ч. 2 ст. 353 Цивільного кодексу України).

Учасниками ринку туристичних послуг крім туристичних операторів, туристичних агенцій є також органи державної влади та громадські організації (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Органи державної влади та громадські організації галузі туризму, 2022 р.

Рівень влади	Назва	Важелі та методи планування
1	2	3
Міжна-родний	Всесвітня організація туризму (UNWTO)	Хартія туризму. Туристична інформаційна система
Держа-вний	Верховна Рада України	Конституція України, ЗУ «Про туризм», ЗУ «Про внесення змін до ЗУ «Про туризм», ЗУ «Про ліцензування певних видів господарської діяльності», ЗУ «Про внесення змін до ЗУ «Про особисте селянське господарство» щодо розвитку сільського зеленого туризму». Митне та податкове законодавство

Продовж. табл. 1.4

1	2	3
	Кабінет Міністрів України, Міністерство культури та інформаційної політики України. Міністерство інфраструктури України	Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 р.
	Державне агентство розвитку туризму в Україні	Кампанія «Подорожуй Україною», сайт Visit Ukraine Now. Програма розвитку в'їзного туризму. Маркетингові кампанії та форуми. Допомога українським переселенцям із поселенням та харчуванням в готелях та садибах України, Польщі та інших країнах під час військових дій
	ГО «Спілка сільського зеленого туризму України». ГО «Центр розвитку туризму та збереження екології «Збережи світ». Асоціація готелів та курортів України	Сприяти плануванню розвитку міського та сільського зеленого туризму в Україні
Обласний	Департамент культури і туризму Полтавської обласної державної адміністрації. Полтавська обласна рада	Стратегія розвитку туризму і курортів у Полтавській області на 2019-2029 рр.
	Управління культури виконавчого комітету Полтавської міської ради	Міська програма «Полтава туристична» на 2020-2026 рр.
	Полтавська обласна ГО «Спілка екскурсоводів»	План етноекскурсій, тематичних гастрономічних майстер-класів, створення ексклюзивних музейчиків з низкою інтерактивних заходів
Районний	Департамент культури і туризму ПОДА	Програма розвитку туризму і курортів у Полтавській області на 2021–2025 рр.

Джерело: доповнено автором [36]

Державне агентство розвитку туризму України створили 3 грудня 2019 р. Це центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері туризму та морських курортів. Головним їх завданнями є розвиток туристичної інфраструктури й популяризація України як туристичної дестинації, надання ліцензій туроператорам та зірок в готелях.

Отже, щоб мандрівники з року у рік поверталися до України, а туристичний потік зростав, необхідно планувати комфортний туризм: зручне розміщення, доступну якісну транспортну інфраструктуру й розваги та якісний сервіс туристам.

Висновки до розділу 1

Дослідження особливостей розвитку зеленого туризму як елементу підприємництва в сільських територіях дав можливість сформулювати наступні висновки:

1. Сільський зелений туризм – це специфічна форма відпочинку у приватних господарствах сільської місцевості із використанням майна й трудових ресурсів особистого селянського, підсобного чи фермерського господарства, природно-рекреаційних особливостей місцевості і культурної, історичної й етнографічної спадщини регіону. Суб'єкти діяльності у сфері сільського зеленого туризму сільські господарі та створені ними громадські організації, їх об'єднання, діяльність яких необхідна умовою для належного створення пропозиції й надання послуг сільського зеленого туризму; фізичні і юридичні особи, які надають допоміжні послуги (посередницькі, агентські, рекламні, інформаційні та ін.) сільським господарям або споживачам послуг сільського зеленого туризму; фізичні особи – споживачі послуг сільського зеленого туризму.

2. Діяльність із надання послуг в сфері сільського зеленого туризму не відносять до підприємницької діяльності за умов, якщо сукупний річний дохід від діяльності в сфері сільського зеленого туризму не перевищує річного розміру прожиткового мінімуму в розрахунку на сільського господаря і на кожного члена родини, що постійно проживають з ним. В разі перевищення рівня доходів, надання послуг сільського зеленого туризму повинно здійснюватися на основі підприємництва.

3. У 2022 р. багато інвестицій було витрачено на підтримку військових, багато осіб волонтерять. Постійно йдуть дискусії, одні критикують будь-який відпочинок і говорять, що це – є не на часі. Інший дискурс, коли в соцмережах виставляють фотографії українців за кордоном, що відпочивають. Але істина посередині. Без відпочинку фізично люди не можуть жити. Це – емоційне і фізичне розвантаження. Отже, туризм може існувати туризм і розвиватися у воєнний час.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ

2.1. Організаційно-економічна характеристика садиби зеленого туризму

Розвиток туризму в економіці України є дуже актуальним, адже завдяки туризму можна поліпшити соціально-економічну ситуацію в цілому. Сфера туризму є підтримкою для більш ніж 50 суміжних галузей та створює додаткові місця.

Туристичні продукти туризму у сільських територіях України можемо представити наступними групами (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Особливості туристичних продуктів туризму в сільських територіях України, 2018-2021 рр.¹

Критерії групування	Групи туристичних продуктів туризму в сільських територіях	Території, які асоціюються із відповідними туристичними продуктами
За видами туристичних ринків	Внутрішній	Всі області
	Іноземний	Закарпатська, Львівська, Івано-Франківська, Чернігівська, Київська
За видами туристичних атракцій	Етнографічно- фольклорні	Полтавська, Закарпатська, Івано-Франківська, Київська
	Культурно-історичні	Київська, Львівська, Закарпатська, Івано-Франківська
	Природно-рекреаційні	Всі області
	Сільськогосподарські	Всі області
	Гастрономічні	Всі області
	Екзотичні та екстремальні	Київська
	Привабливі умови розміщення	Полтавська, Чернігівська
	Можливості для активного відпочинку	Львівська, Закарпатська, Івано-Франківська
	Змішані	Всі області

Примітка: у 2022 р. туристичні продукти не користувалися значною популярністю. Садиби зеленого туризму були осередками проживання внутрішньо-переміщених осіб

Джерело: [47]

Згідно аналізу табл. 2.1 можна зробити висновок, що

найперспективнішим сегментом споживачів туризму у сільських територіях виступають вітчизняні туристи. Тільки в Київській області найбільш поширено екзотичний чи екстремальний туризм для іноземних туристів, наприклад, відвідування Чорнобильської АЕС.

Сільський туризм у Полтавській області є перспективним напрямом розвитку для регіону. Наведемо ключові аспекти й можливості для розвитку сільського туризму в Полтавській області як виду підприємництва:

природні ресурси: Полтавська область має гарний природний потенціал, зокрема, річки, ліси, степи та природні резервати. Розвиток екотуризму є важливим аспектом сільського туризму;

культурна спадщина: регіон багатий на історію та культурну спадщину. Села і містечка у Полтавській області можуть пропонувати туристам можливості дізнатися більше про народні ремесла, українську культуру і традиції;

гастрономічні особливості: продукти й страви із місцевої сільської кухні є привабливими для гурманів. Фермерські ринки й гастроподії привертають туристів;

активний відпочинок: зона є популярною для активного відпочинку, включаючи піші прогулянки, велосипедні маршрути, риболовлю й інші види активностей на свіжому повітрі;

агротуризм: розвиток агротуризму сприяє залученню гостей на сільські ферми і селянські подвір'я для вивчення сільськогосподарської роботи й сільського життя;

інфраструктура й гостьовий прийом: розвивається інфраструктура для зручності туристів, включаючи гостьові будинки, готелі, ресторани та інші послуги;

маркетинг і просування: для привертання туристів ведуться активна рекламну кампанія і співпраця із туристичними агентствами;

екологічна свідомість: розвивається сільський туризм у екологічно чистому виді, щоб зберегти природні ресурси регіону.

Розвиток сільського туризму сприяє збільшенню прибутків для місцевого населення і збереженню природи й культурної спадщини регіону. Для досягнення успіху у даній галузі необхідно планування, інвестиції й співпраця між місцевими владами, підприємцями і громадськістю.

Закон України «Про туризм» виділяє сільський і зелений туризм як окремі види туризму, але, очевидно, на практиці існує більше об'єктів, ніж це вказано в офіційних джерелах. У Полтавській області, згідно з даними сайту «Полтавщина туристична», налічується 74 садиби сільського зеленого туризму, що свідчить про популярність цього виду туризму в регіоні. Законодавство може не завжди відображати всю реальність і різноманітність туристичних об'єктів індивідуально в кожному регіоні (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Кількість садиб зеленого туризму Полтавської області, 2022 р.

Райони	Кількість садиб зеленого туризму	Питома вага у загальній кількості, %
Кременчуцький	7	9,5
Лубенський	7	9,5
Миргородський	25	33,8
Полтавський	35	47,3
Всього	74	100,0

Джерело: побудовано автором за даними [36]

Полтавська область володіє різноманітними осередками етно-туризму та численними цікавими місцями для подорожей: село Більськ – з археологічною територією скіфського городища VII-III ст. до н.е.; село Великі Сорочинці – відоме завдяки Національному сорочинському ярмарку, що є важливою подією української культури; село Степне – де розташований Полтавський музей рушника, який відображає багатий національний ремесло; села Гоголево і Диканька – місця, пов'язані з Гоголем і важливі для літературного туризму; міста Полтава, Лубни, Гадяч – з численними пам'ятками козацької доби та козацькими полковими містами; село Великі Будища – з музеєм українського весілля, який пропонує унікальний погляд на

українську свадьбу. Крім того, в регіоні проводиться багато фестивалів, конкурсів та фольклорних свят, які додають колориту подорожам, такі як «Сала» у місті Миргород, «Полтавської галушки», «Борщик у горщику» у смт Опішня та інші. Ці заходи допомагають відкрити багатство української культури та національної спадщини. Полтавський район, як один із найбільших та розвинених туристичних регіонів в Полтавській області, має значний економічний і соціальний потенціал для розвитку туризму. Важливо відзначити кілька ключових чинників, які сприяють цьому:

історичні та культурні багатства: Полтавський район має багатий культурний спадок, пов'язаний з історією України та видатними подіями, такими як Полтавська битва. Ці історичні пам'ятки приваблюють історичних і культурних туристів;

природні ресурси: район розташований в природному середовищі, що пропонує різноманіття природних крас та ландшафтів. Це приваблює природолюбів та еко-туристів;

розвинена інфраструктура: Полтавський район має розвинену туристичну інфраструктуру, включаючи готелі, ресторани, музеї та інші зручності для туристів;

фольклорні та національні свята: Регіон відомий своїми фольклорними святами та подіями, які привертають туристів і цінителів національної культури.

З урахуванням цих факторів, Полтавський район є важливим центром туризму та сприяє розвитку регіональної економіки та соціокультурного обміну.

Планування розвитку зеленого туризму в Полтавському районі відповідає загальнодержавній «Стратегії розвитку туризму та курортів України на період до 2026 року», яку схвалив уряд. Цей стратегічний документ спрямований на створення сприятливих умов для прискореного розвитку сфери туризму та курортів в Україні та інтеграції її в світовий туристичний ринок.

Важливі напрямки реалізації цієї стратегії включають:

- забезпечення безпеки туристів і захист їх законних прав та інтересів;
- імплементація законодавства Європейського Союзу в сфері туризму;
- комплексний розвиток території, включаючи створення сприятливих умов для повертання інвестицій у розбудову туристичної інфраструктури;
- удосконалення системи професійної підготовки спеціалістів у сфері туризму;
- формування та просування позитивного іміджу України як привабливої для туристів країни;
- реалізація проектів планується здійснювати за рахунок різних джерел фінансування, таких як державні кошти, місцеві бюджети, інвестиції та інші ресурси. Обсяг фінансування буде визначатися щороку з урахуванням конкретних завдань та реальних можливостей.

Цей підхід дозволить сприяти розвитку туризму в Полтавському районі та підвищити його конкурентоспроможність на міжнародному ринку туризму. Запровадження Стратегії розвитку туризму та курортів у Полтавській області на період з 2019 по 2029 роки є важливим кроком для створення сприятливих умов для розвитку туризму та культурної сфери в регіоні. Ця стратегія визначає основні планові туристичні проекти області на довгостроковий період і спрямована на залучення туристів та інвестицій для розвитку туристичної інфраструктури.

В галузі розвитку туризму та культури в Полтавській області також реалізуються інші важливі обласні програми, такі як:

Комплексна Програма розвитку культури, мистецтва та охорони культурної спадщини в Полтавській області на 2021-2025 роки. Ця програма спрямована на підтримку та розвиток культурних ініціатив, мистецьких проектів та збереження культурної спадщини області;

Обласна Програма розвитку туризму і курортів на період з 2021 по 2025 роки. Ця програма має на меті розвиток туризму та курортів в області, покращення інфраструктури та просування області як привабливого

туристичного напрямку. Реалізація цих програм сприятиме підвищенню рівня туристичної активності в Полтавській області, залученню інвестицій та розвитку культурного та туристичного потенціалу регіону. Досліджуваний гостьовий будинок зеленого туризму ФОП (додаток Б) розташований в селі Полтавського району Полтавської області (в бік смт. Диканька). Садиба знаходиться за 19 хв від центру села. Опис гостьового будинку наведено в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Опис умов проживання в садибі зеленого туризму, 2018-2022 рр.

Опис гостьового будинку	Характеристика гостьового будинку
Послуги	Пляж, прання одягу, відпочинок у тінистому садку, трансфер за додаткову плату, доступ до швидкісного інтернету, автостоянка. Дозволяється заселення із свійськими тваринами. Для іноземних гостей працює персонал із знанням англійської мови.
Умови проживання	Садиба зеленого туризму пропонує лише одну категорію для розміщення будинок для відпустки. До послуг гостей: фен, холодильник, електричний чайник, тераса, обідній стіл, обідня зона на вулиці. Даний варіант розміщення також призначений для алергіків. У будинку для відпустки серед особливих зручностей є камін

Джерело: побудовано автором за даними ФОП

Отже, в цілому можна зробити висновок, що садиба надає комплекс всіх зручностей для проживання. У 2022 р. подорожувала невелика кількість людей – 10-20%. Інші не мають можливостей та коштів. Зросли ціни на паливо й на електроенергію. Це спричинило збільшення витрат на транспорт для усіх туристів та зростання вартості туристичних продуктів. Але у 2023 р. в садибі спостерігався був «бум» туристів влітку. Спрацював так званий відкладений попит, коли у часи COVID-19 люди хотіли подорожувати та не могли. У перший рік воєнного стану не знали, що буде далі, були налякані та думали насамперед про безпеку. А у другий рік війни ситуація трошки стабілізувалася й люди почали приїжджати в садибу зеленого туризму. Так як заробіток у сільських територіях дуже важко знайти, особливо у період воєнного стану, то даний вид підприємництва є надзвичайно важливим.

Особливості розміщення садиби наведені в табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Особливості розміщення в садибі зеленого туризму, 2018-2022 рр.

Природні та інфраструктурні об'єкти	Відстань, км
Відстань до центру	19
Річка Ворскла	0,2
Кафе-бар с. Кротенки	4
Супермаркет с. Кротенки	4

Джерело: побудовано автором за даними ФОП

Отже, гостьовий будинок розташований в спокійному та зеленому місці поблизу річки. На Полтавщині дозволяли купатись, але без жодних плавальних засобів, якщо це не відбувається у рамках спортивних змагань. Відвідувати ліси було заборонено.

Рівень ефективності використання основних і оборотних засобів гостьового будинку наведено у табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Динаміка основних засобів та показників їх використання у садибі зеленого туризму, 2018-2022 рр.

Показники	Роки					2022 р. до 2018 р., %
	2018	2019	2020	2021	2022	
Вартість основних виробничих засобів, тис. грн	112,9	125,9	148,7	158,2	175,6	155,5
Фондомісткість, грн	0,50	0,58	0,52	0,57	0,40	80,0
Фондовіддача, грн	2,00	2,73	2,53	2,49	2,42	121,0
Фондоозброєність, тис. грн	12,5	14,0	14,9	15,8	17,6	140,0
Забезпеченість основних засобів оборотними, грн	0,14	0,09	0,35	0,35	0,36	в 2,6 р. б.
Норма прибутку, %	200,0	119,6	84,6	180,3	50,4	x

Джерело: побудовано автором за даними ФОП

Оцінюючи тенденцію ефективності використання основних засобів гостьового будинку на основі даних табл. 2.5, можна зробити висновок, що зусилля підприємства стосовно інвестування додаткового капіталу в основні

засоби (середньорічна вартість основних засобів зросла в 2022 р. порівняно з 2018 р. на 55,5 %) дали можливість ФОП отримати бажані результати у короткостроковому періоді. У 2022 р. відбулося підвищення ефективності використання основних засобів, про що свідчить, зокрема, підвищення фондоддачі до 2,42 грн, фондоозброєності до 17,6 тис. грн та зниження фондомісткості до 0,4 грн. Як наслідок, з однієї гривні, вкладеної в основні засоби, підприємство отримало на 21,0 % більше продукції у порівнянні з 2018 р. Протягом 2018-2022 рр. власники садиби зеленого туризму проводили ряд заходів для клієнтів (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

**Заходи, що проводили власники садиби зеленого туризму для клієнтів,
2018-2022 рр.**

Назва заходу	Об'єкт дослідження
Дослідження культурної спадщини	Місцеві легенди та звичаї, історії окремих споруд та їх господарів, локальну гастрономію та ремесла
Дослідження нематеріальної спадщини	Декоративного розпису, кераміки, писанки і феномену полтавської сорочки із подальшим виготовленням друкованої продукції, що може стати сувеніром-візитівкою села
Гастрономічний тур	Пундики та мандрики, вареники, мед, борщ та сало

Джерело: побудовано автором за даними [58]

Поки триває воєнний стан закордонні туристи садибу не відвідували. Лише кілька молодих туристок, які шукали екстриму та їм цікаво було жити без світла. Результативність діяльності гостьового будинку наведена у табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Результативність діяльності садиби зеленого туризму, 2018-2022 рр.

Показники	Роки					2022 р. від 2018 р., (+, -)
	2018	2019	2020	2021	2022	
Ступінь використання туристичних потужностей, %	80	65	70	78	85	5,0
Рівень рентабельності надання послуг, %	143,0	90,0	110,0	109,0	35,0	-108,0

Джерело: побудовано автором за даними ФОП

Отже, у 2022 р. рівень рентабельності надання послуг становив 35,0 %.

2.2. Ефективність розвитку садиби зеленого туризму

Гостьовий будинок (готель) – це комерційний об'єкт громадського харчування та розміщення, призначений для надання тимчасового проживання і обслуговування гостей. Садиба зеленого туризму – це невеликий родинний гостьовий будинок. Гостьові будинки відіграють важливу роль у готельній та туристичній індустрії, надаючи людям зручне та комфортне місце для проживання під час подорожей та подій. Вони можуть відповідати різним потребам та бажанням гостей, надаючи різноманітні послуги та розваги.

У 2008 р. функції сільської садиби обмежувалися лише наданням ліжко-місць для проживання і харчування. Потім власники додавали різну програму, але садиби продовжували бути схожими одна на одну: тин, прядка (часто бутафорна), глечики, самогон, сало, борщ та майже нічого оригінального, крім, можливо, історичних й природніх особливостей локації. Туристам нецікаво спостерігати одне й теж, бо поїсти та поспати можна і вдома в ліжку.

Власниками садиби зеленого туризму є подружжя. Щоб побудувати перший будинок чоловік працював на трьох роботах. Власники досліджуваної садиби виявилися творчими господарями, які зрозуміли, що треба мати свою родзинку щоб заради неї туристи їхали власне до них із різних кінців країни й світу.

Нині мають кілька будиночки для відпочивальників. У «Солом'яному будиночку» проводять майстер-класи для дітей, зокрема ліплять галушки та вчать робити медове мило. Програма для дітей розрахована на 2-2,5 год. Власники мають невелику пасіку. Зелений туризм розвивають у трьох напрямках: відпочинок, харчування і напої (вина, медовухи власного виробництва). Відпочивальники можуть й самостійно готувати їжу, а можуть замовити сніданки в господарів. Також є можливість окремо замовляти банкет. Для цього попередньо обговорюється меню.

На семінарах власники почали ділитися досвідом та доносити до інших, що кожна садиба повинна мати свій формат, презентувати локальні продукти, звичаї, страви, історичну базу, визначитися із клієнтоорієнтованістю тощо. За надання консультацій підприємці отримували кошти.

Відпочинок під час воєнного стану є складним. З одного боку, подорожувати, коли у країні тривають бойові дії, не зовсім етично, але із іншого – кожен робить свою справу для збереження і відновлення країни. Туризм – саме та галузь, що швидко відновлюється. Одна гривня, принесена туристом, приносила 10-15 оборотів в галузі, що є хорошим стимулом для розвитку локальної економіки. Умови проживання в гостьовому будинку наведено в табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Умови проживання в садибі зеленого туризму, 2018-2022 рр.

Критерії	Характеристика
Заїзд	13.00
Вийзд	12.00
Інтернет	Wi-Fi надається на території всього готелю безкоштовно.
Послуги з паркування автомобілів	Безкоштовна приватна парковка на місці (попереднє замовлення не потрібне)
Проживання з домашніми тваринами	Розміщення домашніх тварин допускається за попереднім запитом. Додаткова плата не стягується
Розміщення дітей та надання додаткових ліжок	Дозволяється проживання дітей будь-якого віку. При розміщенні всіх дітей віком до 2 років на дитячих ліжечках проживання їм надається безкоштовно. За розміщення всіх дітей віком до 12 років, на додаткових ліжках стягується 100 грн за ніч. У разі додаткового розміщення всіх дітей старшого віку або дорослих на додаткових ліжках стягується 200 грн за ніч. Максимальна кількість додаткових ліжок у номері – 1.
Тільки готівка	Цей об'єкт розміщення приймає лише готівку. Дані кредитної картки потрібні лише для гарантії бронювання

Джерело: побудовано автором за даними ФОП

Вперше в Полтавському районі власники садиби запропонували оздоровчий зелений туризм, апітерапію і активний відпочинок. Садиба стала унікальною завдяки тому, що на території поблизу бази відпочинку

розташована пасіка і будинок. Апібудіночок дуже затишно обладнано, у ньому одна година здорового сну на вуликах замінює 8 годин сну у ліжку. Клієнти мають можливість відвідувати пасіку та викачувати мед у медовій гонці. Плєж з шезлонгами розміщений за 200 м від будинку. Клієнти можуть орендувати човен та вудки.

В рамках розвитку сільського зеленого оздоровчого садиба зеленого туризму набирає популярності. Апітерапія, зокрема здоровий сон у вуликах, чисте повітря, здорове харчування, цілющий мед додає бадьорості організму і натхнення для майбутніх трудових досягнень. Наведемо перелік послуг, які надає гостьовий будинок в табл. 2.9.

Таблиця 2.9

Перелік послуг садиби зеленого туризму, 2018-2022 рр.

Послуги	Характеристика
Загальні	Паркування: безкоштовне паркування, паркування на території, приватне паркування. Wi-Fi доступний на всій території. Можливе проживання з тваринами
Спорт і відпочинок	Риболовля. Маршрути для піших прогулянок
Сервіси	Інтернет, Wi-Fi. Безкоштовний Wi-Fi
Харчування	Аксесуари для барбекю. Спеціальне дієтичні меню (за запитом). Доставка продуктів харчування
Басейн і оздоровчі послуги	Сауна. Приватна пляжна зона
Транспорт	Трансфер від автостанції чи залізничної станції. Трансфер (оплачується окремо). Вуличне паркування. Паркувальні місця для людей з обмеженими фізичними можливостями
Зони загального користування	Сад, тераса, тераса для засмаги
Послуги по прибиранню	Пральня, щоденне прибирання
Різне	Номери для некурців, сімейні номери. Опалення. Місця для куріння

Джерело: побудовано автором за даними ФОП

Отже, гостьовий будинок надає перелік різних послуг. Клієнти на свій вибір можуть їх обрати. Вартість відпочинку в садибі зеленого туризму становила: 900 грн за добу (2 особи), 1100 грн за добу (4 особи), якщо більше 4-х осіб – 200 грн була доплата. Є баня: за 3-4 години 300 грн. Дрова та

мангал коштують 100 грн, а також можна зі своїм мангалом. Сніданки від 130 грн, борщ – 50-70 грн, порція фірмового борщу – 110 грн. Якщо влаштовують банкет, то від 550 грн на особу. Проводили свято. Вхід на захід із дегустацією коштував 100 грн.

Цікавим є підхід до клієнтів через крафтове виробництво. Вони захоплюються виробником (виробництво меду), розповідають про нього та його продукт й таким чином передають інформацію про садибу. В садибі проводили дегустації, щоб краще зрозуміти своїх клієнтів та завоювати його довіру. Вони стверджують, що комунікація дає 70% від заявленої ціни виробника. Власники садиби не чекають швидкого заробітку, а працюють люди на цінностях.

В умовах світової пандемії позиції внутрішнього туризму посилились, зокрема, садиба зеленого туризму була дуже актуальною. У березні 2022 р. 90 % розміщених клієнтів складали переселенці. Це не були туристи. Мета їх приїзду була зовсім іншою, так як Полтавська область була транзитною – люди, які їхали за кордон, могли проживати до 3 днів. Ціни на проживання включали плату не за послугу як таку, а за ресурс, зросла вартість за опалення і електрику. Багато хто приїжджав з котями чи собаками, або якщо тварини жили два-три місяці, потрібно було закладати кошти на реставрацію помешкання.

Більшість внутрішньо переміщених осіб – це люди, які ніколи не виїжджали за межі своєї області. Для них це був тільки стрес, але і новий досвід. Власники садиби відслідковували гугл-запити візитерів. Це своєрідний елемент пізнання і культурного обміну. Під час повітряної тривоги власники садиби рекомендували клієнтам спускатися у підвальні чи напівпідвальні приміщення, ховатися у глухі коридори. Але люди часто нехтували такою пересторогою.

У садибі до 2022 р. найактивніше відпочивали влітку. Приїжджали люди не тільки з Полтавської області, а і з великих міст – Києва, Харкова, Дніпра, Сум, Закарпаття. Були й вихідці з України, що нині живуть в Німеччині та Великій Британії. Про автентичний відпочинок в садибі зеленого туризму люди дізнавалися передовсім із соцмереж.

Персонал – це важлива складова ресурсного потенціалу ФОП гостьовий будинок. Усі працівники (чоловік, дружина та покоївка) беруть участь в господарській діяльності гостьового будинку. Динаміка персоналу гостьового будинку наведена в табл. 2.10.

Таблиця 2.10

**Динаміка персоналу садиби зеленого туризму та їх характеристика,
2018-2022 рр.**

Показники	Роки					2022 р. від 2018 р., (+, -)
	2018	2019	2020	2021	2022	
Середньооблікова кількість працівників, осіб	3	3	2	2	3	0
Продуктивність праці за чистим прибутком на одного працівника, тис. грн	75,3	50,2	62,9	142,6	29,5	-45,8
Інноваційність працівників, %	55,8	61,2	65,8	72,3	89,5	+33,7
Питома вага працівників з вищою освітою, %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	0,0
Психологічний клімат у колективі, балів (мах – 10 балів)	8	8	8	9	9	+1

Джерело: побудовано автором за даними ФОП

Отже, у гостьовому будинку в 2018-2022 рр. середньооблікова чисельність працівників становила 2-3 особи. Інноваційність працівників зросла до 89,5 % у 2022 р., всі працівники мають вищу освіту. Психологічний клімат в гостьовому будинку позитивний – 9 балів з можливих 10, взаємовідносини побудовані на дружніх та родинних взаємовідносинах. Продуктивність праці у 2022 р. знизилася до 29,5 тис. грн на одну особу, що на 45,8 тис. грн менше ніж у 2018 р. та пояснюється тим, що у 2022 р. ФОП прийняла безкоштовно велику кількість переселенців.

Не зважаючи на складні часи воєнного стану українці продовжують подорожувати країною і підтримувати економіку. Лише 21 % клієнтів садиби у 2023 р. прийняли рішення не подорожувати щоб уникнути небезпечних ситуацій. Після початку вторгнення 45 % клієнтів приїжджали з туристичною метою. Близько 26 % респондентів вирушали в мандрівки один-два рази,

12 % – три-п'ять разів, а 7 % опитаних подорожували більше семи разів. Через воєнний стан в 23 % опитаних клієнтів ставлення до мандрівок ніяким чином не змінилося. 21 % вважають, що цим вони підтримують економіку держави. Але ще 21 % клієнтів відмовились від туризму через можливу небезпеку. 48% респондентів подорожували переважно влітку, 4 % – навесні, 3 % – восени, взимку – 2 %. Для 56 % опитаних клієнтів вибір пори року для подорожі залежить від відпустки або канікул, а для 22 % головну роль під час вибору часу для мандрівки відігравали погодні умови. 22 % звертають увагу на вартість проживання. Проведемо оцінку ефективності управління діяльністю гостьового будинку в табл. 2.11.

Таблиця 2.11

Оцінка ефективності діяльності садиби зеленого туризму, 2018-2022 рр.

Показник	Роки					2022 р. до 2018 р., %
	2018	2019	2020	2021	2022	
Кількість розміщених осіб в середньому за добу, осіб	5	2	2	3	5	40,0
Ступінь використання туристичних потужностей, %	80	65	70	78	85	x
Загальна площі садиби в розрахунку на одного туриста, м ² /особу	10	10	15	15	10	100,0
Собівартість 1-го дня перебування з харчуванням, грн	155,2	165,5	175,5	200,0	240,2	154,8
Середня тривалість перебування, днів	5	7	7	10	4	80,0
Інвестиції в розрахунку на 1 м ² площі туристичного об'єкта, грн	120,0	150,0	160,0	150,0	60,0	50,0
Чистий прибуток, грн	225813,2	150612,3	125816	285251	88512,3	39,2
Рівень рентабельності надання послуг, %	143,0	90,0	110,0	109,0	35,0	x

Джерело: побудовано автором за даними ФОП

Отже, в цілому можемо зробити висновок, що садиба зеленого туризму має рівень рентабельності надання послуг 35,0 % у 2022 р.

Висновки до розділу 2

Аналіз розвитку зеленого туризму в сільських територіях дав можливість сформулювати наступні висновки:

1. У Полтавській області налічується 74 садиби сільського зеленого туризму, що свідчить про популярність цього виду туризму в регіоні.

2. Власниками садиби зеленого туризму є подружжя. Щоб побудувати перший будинок чоловік працював на трьох роботах. Власники досліджуваної садиби виявилися творчими господарями, які зрозуміли, що треба мати свою родзинку щоб заради неї туристи їхали власне до них із різних кінців країни й світу. Досліджувана садиба зеленого туризму розташована Полтавському районі Полтавської області. Садиба знаходиться за 19 хв від центру села. ФОП надає такі послуги: пляж, прання одягу, відпочинок у тінистому садку, трансфер за додаткову плату, доступ до швидкісного інтернету, автостоянка. Дозволяється заселення із свійськими тваринами. Для іноземних гостей працює персонал із знанням англійської мови. ФОП пропонує лише одну категорію для розміщення – будинок для відпустки. До послуг гостей: фен, холодильник, електричний чайник, тераса, обідній стіл, обідня зона на вулиці. Даний варіант розміщення також призначений для алергіків. У будинку для відпустки серед особливих зручностей є камін.

3. Усі працівники (чоловік, дружина і покоївка) беруть участь в господарській діяльності гостьового будинку. Середньооблікова чисельність працівників садиби зеленого туризму становила 2-3 особи. Інноваційність працівників зросла до 89,5 % у 2022 р., всі працівники мають вищу освіту. Психологічний клімат гостьовому буднку позитивний – 9 балів з можливих 10, взаємовідносини побудовані на дружніх та родинних взаємовідносинах. Продуктивність праці у 2022 р. знизилася до 29,5 тис. грн на одну особу, що на 45,8 тис. грн менше ніж у 2018 р. та пояснюється тим, що у 2022 р. ФОП прийняла безкоштовно велику кількість переселенців. Рівень рентабельності надання послуг у садибі зеленого туризму становив 35,0 % у 2022 р.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ

3.1. Планування діяльності садиби зеленого туризму як елементу підприємництва в сільських територіях

Для розвитку садиби зеленого туризму радимо власникам оперативно вивчити попит, підготувати цікаві пропозиції, налагодити якісний сервіс з помірними цінами, ефективно рекламувати, співпрацювати із туроператорами. Адже ринок вимагає диверсифікувати їх діяльність – виробляти сільськогосподарську продукцію, надавати гастрономічні й послуги гостинності, продавати нові знання і емоції про сільський розвиток, природу, ландшафт, екологію тощо.

Реалізація стратегії дозволить власникам садиби зеленого туризму збільшити чисельність клієнтів та їх прибутковість. Стратегічні проєкти ФОП наведені в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

**Проєкти розвитку зеленого туризму ФОП,
2024-2028 рр.**

Назва проєкту	Складові
Пізнавальний туризм	Збір інформації про знищені та пошкоджені об’єкти туристичної та рекреаційної інфраструктури
	Робота з міжнародними партнерами щодо відновлення об’єктів інфраструктури
	Створення маршрутів пам’яті, пов’язаних із війною та знаковими післявоєнними локаціями
Відновлення туристичного ринку	Показати Україну, як гостинну, із неймовірною природою, старовинною культурою й смачною їжею
	Проведення гастрономічних конкурсів. Облаштування трав’ярні. Велопрокат
Комунікаційна стратегія	Використання гасла: «Мандруй Україною», «Для чого ми мандруємо Україною?»

Джерело: пропозиція автора

Стратегічні проєкти будуть поступовими і реальними. Вибагливість туристів щодо сучасного інфраструктурного облаштування, спектру послуг й

сервісу навіть в сільській місцевості із кожним роком збільшується, отже власникам садиб потрібно невпинно розвивати й удосконалювати свій бізнес відповідно до вимог сьогодення, підвищувати свій професійний рівень та рівень персоналу, дбати про безпеку туристів. Складові стратегії диверсифікації зеленого туризму в 2024-2028 рр. для садиби наведено у табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Складові стратегії диверсифікації садиби зеленого туризму, 2024-2028 рр.

Критерії стратегії	Роки	
	2018-2022	2024-2028
Назва стратегії	«Збиття вершків»	Диверсифікації
Фокус стратегії туризму	На збільшенні ціни	На якості
Ціль 1	Беззбитковість надання послуг	Зробити туристичний бренд України прибутковим на рівні 120 %
Ціль 2	Реалізація локальних проектів	Реалізувати масштабні іміджеві проекти
Ціль 3	Узгодження податкового навантаження, формування фідбеків	Зниження певних податків, можливості спеціальних кредитів для забезпечення інфраструктурних можливостей
Ціль 4	Маркетингова підтримка	Маркетингова та інвестиційна підтримка, на початку розвитку проекту як курортної зони чи туристичного маршруту

Джерело: пропозиція автора

У 2024 р. стратегія туризму ФОП має бути спрямована на покращення якості надання туристичних послуг та розробку туристичного бренду України прибутковим. Лозунг буде звучати так: комфорт – понад усе. Щоб мандрівники із року в рік поверталися, а туристичний потік збільшувався, потрібні комфортні умови: доступна якісна транспортна інфраструктура, зручне розміщення, розваги, якісний сервіс в будь-якому місці знаходження туриста.

Щоб вчасно реагувати на зниження задоволення клієнтів наданими послугами, ФОП не повинна нехтувати оцінкою якості надаваних туристичних послуг.

Робота власників туристичного бізнесу буде спрямована на постійний

пошук новітніх методів забезпечення і підвищення якості туристичних послуг, підвищенню уваги щодо досліджень, стратегічного планування і прогнозування, аналізу впливу людського і різноманітних соціальних та культурних чинників про проблеми якості.

Стандарти надання туристичних і екскурсійних послуг у післявоєнний період наведено у (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

**Стандарти надання туристичних і екскурсійних послуг ФОП
(садиба зеленого туризму) у післявоєнний період**

Критерії екскурсійних послуг	Проекти
Безпека	Наявність по маршруту бомбосховищ та захисту при повітряній тривозі
	Має бути повноцінний план евакуації цінностей
Якість	Оперативність роботи по запитах клієнтів; швидкість обслуговування в комплексі визначає ступінь задоволення кожного клієнта; терміни отримання довідкової інформації; ввічливість обслуговування, яка виражається в привітності співробітників туристичної фірми, їх увазі до запитів кожного клієнта, терпінні при обговоренні маршруту; відповідністю пропонованого туру реальному змісту; наявністю узгодження всіх складових частин комплексного обслуговування

Джерело: пропозиція автора

Якість обслуговування споживачів чітко впливає на результати діяльності підприємств. До головних вимог, які забезпечать зростання туристичних послуг відносимо: взаємодію із споживачем, контроль та оцінювання якості туристичних послуг.

Пропонуємо 13 липня в садибі зеленого туризму провести конкурс-фестиваль української кухні. Зразок запрошення показано в додатку В. Програма свята наведена в табл. 3.4.

Фестиваль проводиться із метою популяризації Полтавщини, як центру гастрономії й органічної їжі. Вартість входу складатиме 150 грн. У вартість буде входити порція борщу чи галушок.

Програма конкурсу-фестивалю української кухні в садибі зеленого туризму, 13 серпня 2024 р.

Час	Програма свята
13.00	Старт приготування страв, учасники готують, а журі оцінює етапи приготування
13.00 – 17.00	Гості можуть відвідати майстер-класи із виготовлення мила, воскових свічок, картин із вощини, виробів із глини, спортивні розваги, апі-будинки (сон на вулицях) та покататися на конях
17.00	Учасники презентують свою страву, а журі оцінює
20.00	Оголошення переможця і нагородження

Джерело: побудовано автором за даними [49]

На фестивалі гостям пропонуватимуть також стародавні українські страви, у відповідності до відповідного періоду проведення, які готуватимуться з використанням місцевих територіальних продуктів й без шкідливих домішок.

Так як в зелену садибу приїжджає багато активних клієнтів, що люблять спорт то пропонуємо відкрити прокат велосипедів. Щоб люди знали, де можна взяти велосипед напрокат, потрібно встановити декілька покажчиків чи повісити рекламні банери. Режим роботи пункту прокату велосипедів у садибі зеленого туризму буде із 9.00 до 21.00. Вечорами та у вихідні дні буде спостерігатися великий попит на дорослі транспортні засоби. У будні дні вранці гарний прибуток буде приносити прокат дитячих велосипедів.

Для відкриття бізнесу по прокату велосипедів, у першу чергу потрібно придбати транспортні засоби. Від їх технічного стану і асортименту багато у чому залежить прибутковість бізнесу, отже, до вибору велосипедів власникам садиби потрібно підійти серйозно та відповідально. На етапі становлення не потрібно відразу купувати багато техніки. Достатньо придбати 5-6 одиниць. Не потрібно обмежуватися транспортними засобами однієї моделі.

У прокатному пункті повинні бути представлені велосипеди для:

стріта і дерті;
їзди по пересіченій місцевості;
жінок;
дітей.

Даний підхід дозволить власникам садиби охопити велику аудиторію клієнтів та, відповідно, отримати прибуток. Фахівцями не рекомендується купувати для прокату дорогі спортивні велосипеди, адже навряд чи прийдуть професійні спортсмени, які орендувати їх для тренувань. Звичайним клієнтам підійдуть прості моделі, що призначені для прогулянок. Пропонуємо придбати вживані велосипеди імпортного виробництва. Вони продаються за доступною ціною й високою якістю. Техніку та спорядження доцільно купувати взимку. Так підприємці зможуть отримати хорошу знижку.

При покупці велосипедів доцільно звернути особливу увагу на:
міцність та довговічність матеріалу, із якого він виготовлений;
наявність задніх амортизаторів;
розмір рами.

Один надійний та якісний дорослий велосипед коштує 25-30 тис. грн, а дитяча модель – 15 тис. гривень. Дешеві моделі підприємцям не варто купувати, адже вони часто ламаються. У цілому на закупівлю обладнання для велопрокату потрібно приблизно 400 тис. грн. Вартість доставки складе 1,5 тис. грн.

Так як велопрокат – це сезонний бізнес, що приносить хороший прибуток у теплу пору року то цю послугу починають пропонувати із квітня й закінчують у жовтні. Отже, утворюється період простоїв. Щоб бізнес приносив дохід цілий рік, потрібно перелаштуватися на зимовий сезон. Влітку можна отримувати додатковий дохід на прокаті: роликових ковзанів; скейтбордів; самокатів; захисного спорядження.

Взимку клієнти братимуть на напрокат: лижі; ковзани; санки.

Щоб забезпечити цілодобовий графік роботи пункту прокату, знадобляться додаткові інвестиції. Цей важливий момент слід врахувати при

розробці бізнес плану. Оскільки прокатний пункт відкритий із ранку до пізнього вечора, робота у ньому буде здійснюватися позмінно. На перших порах, з метою зменшення витрат, власники садиби будуть працювати самостійно. А в кінці 2024 р., коли бізнес почне приносити прибутки, наймуть помічника-студента. Для ремонту та обслуговування техніки буде укладено договір про співпрацю з компанією, що при необхідності буде надсилати співробітників для ремонту.

Ефективність реалізації бізнесу по прокату спортивного спорядження наведено в табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Ефективність реалізації бізнесу по прокату спортивного спорядження в садибі зеленого туризму, 2024 р.

Показник	Значення
Інвестиції – всього, тис. грн	312,0
у т. ч. придбання велосипедів	200,0
інше спортивне обладнання	100,0
інструменти для ремонту	10,0
вартість доставки	2,0
Операційні витрати – всього, тис. грн	207,0
у т. ч. комунальна плата	42,0
заробітна плата з нарахуваннями продавця	130,0
ремонт обладнання	35,0
Валовий дохід, тис. грн	390,0
Прибуток, тис. грн	183,0
Рівень рентабельності надання послуг, %	88,4
Період окупності проєкту, років	1,7

Джерело: побудовано автором за даними [43; 44]

Велосипеди будуть здають в оренду по годинно. Клієнти будуть залишати заставу (документ чи певну грошову суму). Підприємці пропонуватимуть взяти велосипед на прокат на добу чи на кілька днів.

Щоб залучити клієнтів до бізнесу, у перший час власники садиби пропонуватимуть їм низькі ціни та різноманітні знижки й бонуси. З часом, коли з'явиться власна клієнтська база, ціни будуть поступово підніматися.

Середня вартість прокату велосипедів 100-150 грн на годину чи 500-800 грн на добу. Ціна прокату дитячого велосипеда буде трохи нижчою.

Таким чином підприємці зможуть залучити більше клієнтів до бізнесу. Щодня даною послугою користуватиметься приблизно 5 осіб. Відповідно, за один місяць пункт прокату буде приносити 15,5 тис. грн прибутку. Усі початкові інвестиції окупаються за 1,7 року. Рентабельність цього бізнесу становитиме 88,4 %. Основними ризиками бізнесу будуть: поломки, викрадення та несвоєчасне повернення. Але підприємці будуть забезпечувати себе від можливих проблем.

У Полтавському районі буде створений агротуристичний кластер «Полтава» у 2024 р. Міжнародна донорська організація ініціюватиме створення агротуристичних кластерів та сприятиме фінансуванню витрат, що будуть пов'язані з його розвитком протягом двох-трьох років. Перелік тренінгів, які проводитиме агротуристичний кластер «Полтава» і наведено у табл. 3.6. До розвитку зеленого туризму будуть активно долучатися власники садиби зеленого туризму.

Таблиця 3.6

**Перелік тренінгів за участю спеціалістів агротуристичного кластеру
«Полтава», 2024 р.**

Назва заходу	Вартість, грн
Телефонне спілкування як частина сервісу та іміджу садиби зеленого туризму	безкоштовно ¹
10 онлайн інструментів для залучення туристів у сільську садибу	600,0
Як заробити гроші на селі – 7 ідей для сільської садиби	450,0
Туризм як пріоритет розвитку громади	безкоштовно
Туристичні маршрути та сільський туризм	300,0

Примітка: пілотний проект від Міжнародної донорської організації (Фонд Східна Європа)

Джерело: пропозиція автора

За рахунок даних тренінгів (додаток В) власники садиби зеленого туризму зможуть збільшити чисельність відвідувачів. Із початку роботи результат буде залежати тільки від обсягу зробленої роботи власниками садиби. Отже, в цілому садиба зеленого туризму буде постійно розвиватися на основі чітко розробленого плану. Буде створено пункт прокату велосипедів та проведені гастрономічні конкурси.

3.2. Підвищення ефективності ведення бізнесу в сфері зеленого туризму

Важливою частиною роботи у процесі створення агротуристичного кластера і садиби зеленого туризму як туристичної дестинації, є інформаційна підтримка, адже створити хороший продукт недостатньо, потрібно щоб про нього дізналися клієнти. Найбільш ефективним майданчиком для залучення туристів є Інтернет, бо 90 % людей саме там перевіряють інформацію. Нетворкінги необхідні для Полтавського регіону. Стрімкий розвиток внутрішнього туризму можливий на основі його діджиталізації. Відбуватиметься постійне оновлення контентів щодо заходів, публікацій, проектів, програм, що відбуваються в сільській території.

Враховуючи та узагальнюючи зарубіжний досвід відмітимо, що важливим елементом функціонування агротуристичного сектору є перевід тур продуктів у інформаційну форму, у якій він просувається на ринок, рекламуватиметься та продаватиметься. Специфіка турпродукту скрадатиметься в тому, що він «не існує» у реальності – це пакет послуг, що не можна «відчути», а «матеріалізується» він лише у момент початку подорожі чи прибуття туристів на місце.

Портал Zruchno.travel – це платформа, де створено можливості для розвитку усіх суб'єктів туристичної галузі, включаючи кластери: широкий перелік послуг, чітко вбудовані функції: чим зайнятись, поруч зі мною, де зупинитись і де поїсти поруч, забезпечуватимуть комфорт туристу в подорожі Україною, а кластерному об'єднанню – максимально широко представити свої можливості потенційним та фактичним гостям.

У Полтавському районі стрімко розвивається внутрішній туризм, то ж збільшується конкуренція на ринку надавачів послуг, тих хто готовий приймати гостей. І якщо вже клієнти вирішили обрати відпочинок в сільській території, а саме на території приватної садиби, не у готелі, то власникам оселі важливо донести свою пропозицію до покупців. Це можна зробити

через різні довідники, каталоги, передати інформацію через знайомих, розмістити оголошення на вокзалі або в путівниках, в соціальних мережах. Але ще це доцільно робити у мережі Інтернет.

Власникам садиби пропонуємо створити власний сайт. Це інвестиція, яка наблизить туристів. Сайт садиби буде зручним. Це дозволить потенційним клієнтам отримати перше знайомство із садибою, її перевагами, виділить послуги садиби серед конкурентів та спонукатиме покупців придбати послуги – проживання та супутні.

Щомісяця люди, плануючи власний відпочинок, шукають пропозиції: куди поїхати, що робити, де зупинитись, що побачит. Тому садибі власників зеленого туризму доцільно бути серед тих пропозицій, що знайде потенційний гість.

Сайт садиби зеленого туризму буде якісним. В цьому можуть допомогти спеціалісти, друзі, знайомі які розробляють сайти. При бажанні, разом із програмістом, власники садиби за тиждень зможуть мати гарний сайт, що зможе виконувати функції онлайн візитівки. А для цього вони підготують опис садиби та нададуть якісні фото.

Перш за все, сайт матиме структуру. Про це у власників садиби питає програміст. Процес побудови сайту потребує планування, побудову структури та дизайн. Усе це, за умови якісного виконання робіт полегшить потенційним гостям пошук садиби, допоможе їм зрозуміти, що пропонують власники садиби та врешті замовити саме їх послугу.

Структура повинна бути зрозумілою для читачів, що б можна було отримати всю необхідну інформацію. Інформацію слід подавати так, що її могли зрозуміти всі категорії читачів. Сайт буде інформативним і клієнти знайдуть відповіді на можливі питання, які виникають при обранні проживання в селі, та розуміють, яким чином замовити послугу.

Сайт садиби зеленого туризму матиме наступні розділи:

головна сторінка. Про приватну садибу зеленого туризму – наддадуть максимально якісну інформацію про приватну садибу. Ціль сторінки буде

привернути увагу туристів якісними фотографіями, які демонструватимуть рівень сервісу, закликом, текстом і пропозиціями. Буде додана інформація про те, де знаходиться садиба зеленого туризму, як до неї найкраще доїхати;

бронювання послуг. Будуть застосовані прості технічні рішення, що дозволять ефективно задовольнити бажання туристів забронювати послуги проживання, через сайт. Власники одразу про це дізнаються – їм прийде повідомлення на електронну пошту, телефон. Вони також зможуть переговорити із потенційними туристами й завершити угоду;

проживання. Це надзвичайно важливий розділ сайту для гостей приватної садиби. Адже в номерах, перебуваючи в садибі, вони будуть проводити значну частину свого часу. Детально потрібно описати кожную кімнату садиби, із чого вона складається. Описати санвузол, зазначити що входитиме в умови проживання і яка вартість. Використовувати будуть тільки якісні фотографії;

послуги. Буде детально описано які послуги можуть надати власники садиби і їх вартість. Зокрема: будуть надаватися послуги трансферу, можна забрати і привезти гостей з вокзалу, є можливість їм замовити лазню, екскурсію, похід, дегустацію продукції;

околиці. Розмістять інформацію про цікаві місця поруч із садибою: пам'ятки природи, музеї, парки, архітектури, туристичні маршрути. Будуть оформлені їх фото та поради, як доїхат;

харчування. Опишуть інформацію, як туристам харчуватись в садибі. Покажуть місце для прийому їжі, що входить в послуги: електроплита, посуд, наявність холодильника, буде зазначено де можна купити продукти харчування чи готову їжу. Покажіть на якісних фотографіях простір для харчування і приготування їжі. Зазначать кафе, ресторан, які рекомендують власники садиби;

спеціальні пропозиції. Будуть зазначені рішення для індивідуального чи колективного проживання для туристів шукають готові рішення;

новини. Тут ви буде інформація для гостей про те, як працює садиба;

контакти. Будуть дані відповіді на питання як краще знайти садибу, щоб туристи оцінили вигідність місця розташування, додано карту для кращого візуального сприйняття.

Витрати на інформаційно-комунікаційні технології власників садиби зеленого туризму наведені в табл. 3.7.

Таблиця 3.7

Витрати на створення офіційного веб-сайту власників садиби зеленого туризму на порталі Zruchno.travel, 2024 р.

Види витрат	Сума, грн
Витрати на створення корпоративного бізнес-сайту на основі аутсорсингу – всього, у ч. ч.:	9360,0
web-дизайн	1500,0
розміщення сайту	800,0
SEO-аудит (пошукова оптимізація - аналіз розкручування і просування сайту в пошукових системах і каталогах)	1000,0
SEO-копірайтинг (написання важливої інформації)	500,0
Вартість технічної підтримки сайту (за рік)	5500,0
Придбання дрону (з можливістю трансляції зображення з камери на смартфон)	5000,0
Створення віртуального перегляду підприємства в режимі 3D-екскурсії	100,0
Всього	14400,0

Примітка: фінансування буде забезпечено від Міжнародних донорських організацій (Фонд Східна Європа)

Джерело: розрахунки автора

Отже, у цілому витрати на створення сайту складуть 14400 грн. Кошторис включатиме в себе створення офіційного веб-сайту власника садиби зеленого туризму. В подальшому є можливість додавання будь-яких видів електронної інформації на сайт самостійно. Цей кошторис також включає в себе технічну підтримку веб-сайту терміном один рік. Після закінчення терміну технічної підтримки веб-сайту (через рік після його запуску) кошторис на подальшу роботу веб-сайту садиби зеленого туризму на веб-сервері розробника терміном один рік, буде складати 500 грн. Власний сайт, це не лише ефективний засіб реклами приватної садиби, але і засіб підтримки її іміджу.

Комплекси позитивних наслідків активізації процесу розвитку туризму в сільських територіях України систематизовані на рис. 3.1.

Позитивні сторони сільського туризму в Україні

Для сільського населення:

підвищення зацікавленості сільських жителів до збереження природи;
 підвищення освітнього та культурного рівня;
 стимул для вивчення іноземних мов, набуття навиків роботи на комп'ютері;
 цікаве спілкування з туристами із різних регіонів;
 можливість для дорослих членів сім'ї займатися творчою працею;
 можливість додаткового заробітку в доступній діяльності (приймання туристів, продаж продукції підсобного господарства, супроводження на рибалку, за грибами та ягодами, кінний прокат, транспортні послуги)

Для держави:

покращення криміногенної ситуації за рахунок росту культурного рівня населення;
 покращення криміногенної ситуації за рахунок росту культурного рівня населення;
 додаткові надходження в бюджет непрямих податків від сфери послуг (торгівля, зв'язок, транспорт, культура) та прямих податків від діяльності об'єктів сільського туризму;
 використання в сільському туризмі в основному ресурсів населення, а не бюджетних асигнувань;
 ріст підприємницької активності в сільській місцевості та створення робочих місць в суміжних з туризмом областях (культура, сільське господарство, транспорт, торгівля);
 зменшення соціальної напруги в сільській місцевості, поступове покращення якості життя сільських жителів;
 збільшення зайнятості населення і ріст доходів сімей

Для ФОП:

збільшення прибутків всієї сфери обслуговування за рахунок появи;
 платоспроможних клієнтів (магазинів, автозаправних станцій, зв'язку, пошти);
 можливість створення різноманітних виробництв в зв'язку з збільшенням споживання (на продукцію сільського господарства);
 можливість встановити ділові зв'язки та залучити інвестиції

Для навколишнього середовища:

зниження навантаження на навколишнє середовище, оскільки створюються робочі місця в сфері обслуговування, а населення перестає надмірно споживати природні ресурси;
 відходи від перебування туристів утилізуються власниками сільських будинків;
 росте зацікавленість населення в збереженні і процвітанні навколишньої природи;
 учасники сільського туризму можуть брати участь в очистці берегів рік, прибиранню територій, покращенню під'їздів до об'єкту сільського зеленого туризму

Рис. 2.3. Позитивні сторони розвитку туризму у сільських територіях України

Джерело: доповнено автором за даними [51]

Для розвитку туристичної галузі доцільно створити єдину нормативно-правову базу, що б контролювала дану сферу послуг, здійснити

категоризацію баз відпочинку, розробити план заходів, що б стимулювали відпочиваючих збільшити тривалість терміну перебування у сільських садибах, створити інформаційні центри в великих містах, що б інформували населення щодо власників агроосель, кон'юнктуру цін і задовольняли усі інформаційні потреби туристів. Доцільним є проведення періодичних тренінгів і семінарів для власників садиб, що задіяні у сільському туризмі, де вони б змогли обмінюватися досвідом та отримувати нові знання.

При спрямуванні бюджетних коштів на розробку та реалізацію програми розвитку туризму у кожному регіоні доцільно створити місцеві органи, що будуть відповідальними за подальшу реалізацію та здійснення певної стратегії. В кожному регіоні є стратегія розвитку туризму, але інколи туристичні показники не відповідають зазначеним результатам то доцільно змінити та удосконалити існуючі стратегії. Доцільно удосконалити нормативно-правову базу. Діючий наказ від 30.07.2012 р. № 876 «Щодо скасування обов'язкової сертифікації готельних послуг та послуг харчування» не дає можливості контролювати певні підприємства галузі гостинності, наприклад, система статистичного обліку та звітності не відповідає стану галузі туризму і курортно-рекреаційного комплексу. Під час «визначення пріоритетних напрямів та координації наукових досліджень і підготовки кадрів в галузі туризму» багато працівників не мають відповідного досвіду роботи. «Розробка й реалізація міжнародних програм із розвитку туризму», або міжнародне співробітництво – це одна із найбільш важливих передумов розвитку туризму й галузі гостинності у цілому, оскільки у зв'язку із останніми економічними і політичними подіями й складною ситуацією, що склалася в Україні у зв'язку з війною.

Головним спрямуванням туризму в Україні буде підвищення туристичної привабливості країни, співпраця зі значною кількістю інвесторів, у т. ч. закордонних та участь у міжнародних програмах.

Наведемо ефективність програми розвитку зеленого туризму для садиби у табл. 3.8.

Таблиця 3.8

**Ефективність реалізації програми розвитку садиби зеленого туризму,
2022 р., 2024 р.**

Показники	Роки		2024 р. від 2022 р., (+, -)
	2022	2024	
Кількість розміщених осіб в середньому за добу, осіб	5	10	5
Ступінь використання туристичних потужностей, %	85,0	93,0	8,0
Загальна площі садиби в розрахунку на одного туриста, м²/особу	10,0	10,0	0,0
Собівартість 1-го дня перебування з харчуванням, грн	240,2	315,6	75,4
Середня тривалість перебування, днів	4	14	10
Інвестиції в розрахунку на 1 м² площі туристичного об’єкта, грн	60,0	120,0	60,0
Чистий прибуток, грн	88512,3	125120,0	36607,7
Рівень рентабельності надання послуг, %	35,0	55,3	20,3

Джерело: авторські розрахунки

Отже, в цілому, в 2024 р. дохід від туристичних послуг в розрахунку на зелену садибу збільшиться до 125,1 тис. грн, що на 20,3 % більше ніж у 2022 р. Ступінь використання туристичних потужностей зросте до 93,0 %, а рівень рентабельності надання послуг становитиме 55,3 % у 2024 р., що на 20,3 % більше ніж у 2022 р.

Висновки до розділу 3

Удосконалення розвитку зеленого туризму передбачає:

1. У 2024 р. буде застосовуватися стратегія «диверсифікації» для розвитку садиби зеленого туризму. Вона буде спрямована на покращення якості надання туристичних послуг та розробку прибуткового туристичного бренду. Лозунг буде звучати: комфорт – понад усе: доступна якісна транспортна інфраструктура, зручне розміщення, розваги, якісний сервіс в будь-якому місці знаходження туриста.

2. Пропонуємо облаштувати бізнес по велопрокату. За один місяць пункт прокату буде приносити 15,5 тис. грн прибутку. Усі початкові інвестиції окупляться за 1,7 року. Рентабельність становитиме 88,4 %.

3. 13 липня 2024 р. в садибі зеленого туризму доцільно провести конкурс-фестиваль української кухні. Вартість входу складатиме 150 грн. У ціну входиме порція борщу чи галушок. Гастрономічні заходи підвищать прибутковість діяльності на 15 %.

4. У Полтавському районі буде створений агротуристичний кластер «Полтава» у 2024 р. Міжнародна донорська організація ініціюватиме створення агротуристичних кластерів та сприятиме фінансуванню витрат, що будуть пов'язані з його розвитком протягом двох-трьох років. Власники зеленої садиби будуть проводити тренінги по зеленому туризму за рахунок чого збільшать чисельність їх відвідувачів на 10,0 %.

5. ФОП невпинно розвивати та удосконалювати свій бізнес відповідно до вимог сьогодення, підвищуватиме свій професійний рівень і рівень персоналу, дбатиме про безпеку туристів. Отже, в цілому, в 2024 р. дохід від туристичних послуг в розрахунку на зелену садибу збільшиться до 125,1 тис. грн, що на 20,3 % більше ніж у 2022 р. Ступінь використання туристичних потужностей зросте до 93,0 %, а рівень рентабельності надання послуг становитиме 55,3 % у 2024 р., що на 20,3 % більше ніж у 2022 р.

ВИСНОВКИ

Згідно проведеного аналізу розвитку зеленого туризму як елементу підприємництва в сільських територіях можемо зробити висновок:

1. Сільський зелений туризм – це специфічна форма відпочинку у приватних господарствах сільської місцевості з використанням майна та трудових ресурсів особистого селянського, підсобного або фермерського господарства, природно-рекреаційних особливостей місцевості та культурної, історичної та етнографічної спадщини регіону, гастрономічний відпочинок. Зважаючи на скорочення кількості туристів в останні роки, що насамперед спричинено пандемією COVID-19, зовнішньою агресією проти України, сучасний стан її санаторно-курортного комплексу може бути оцінений як нестабільний, але перспективний. В умовах світової пандемії позиції внутрішнього туризму значно посилились: сільський зелений туризм та його різновиди набрали все більшої актуальності. У зв'язку з воєнним станом у 2022 р. туристичні послуги не мали великої популярності. Люди донатили кошти на підтримку ЗСУ, волонтерили. Одні критикували будь-який відпочинок й говорили, що це – не на часі. Але без відпочинку фізично людина не може жити. Це – емоційне та фізичне розвантаження. Отже, в 2022 р. туризм існував і по-можливості розвивався.

2. У Полтавській області, згідно даних сайту «Полтавщина туристична», налічується 74 садиби сільського зеленого туризму, що свідчить про популярність цього виду туризму в регіоні. ФОП облаштувала гостьовий будинок у селі Полтавського району Полтавської області. Власниками садиби зеленого туризму є подружжя. Зелений туризм розвивають у трьох напрямках: відпочинок, харчування і напої (вина, медовухи власного виробництва).

3. Садиба зеленого туризму знаходиться за 19 хв від центру села. ФОП надає такі послуги: пляж, прання одягу, відпочинок у садку, трансфер за додаткову плату, доступ до швидкісного інтернету, автостоянка.

Дозволяється заселення із свійськими тваринами. Для іноземних гостей працює персонал із знанням англійської мови. Гостьова садиба пропонує лише одну категорію для розміщення: будинок для відпустки. Даний варіант розміщення також призначений для алергіків. Вартість відпочинку в садибі зеленого туризму становила: 900 грн за добу (2 особи), 1100 грн за добу (4 особи), якщо більше 4-х осіб – 200 грн була доплата. Є баня: за 3-4 години – 300 грн. Дрова та мангал коштують 100 грн, дозволяється свій мангал. Сніданки – від 130 грн. Кількість розміщених осіб в середньому за добу складало 5 осіб з середньою тривалістю перебування 4 дні. Собівартість одного дня перебування з харчуванням підвищилась до 240,2 грн за добу.

4. До 2022 р. приїжджали відпочивальники не тільки з Полтавської області, а й з великих міст – Києва, Харкова, Дніпра, Сум, Закарпаття. Були й вихідці з України, які нині живуть у Німеччині та Великій Британії. Про автентичний відпочинок під Полтавою люди дізнаються переусім із соцмереж.

5. У 2022 р. подорожувала невелика кількість людей – 10-20 %. Інші не мали можливостей та коштів. Зросли ціни на паливо й на електроенергію. Це спричинило збільшення витрат на транспорт для усіх туристів та зростання вартості туристичних продуктів. Але у 2023 р. в садибі спостерігався «бум» туристів влітку. Спрацював так званий відкладений попит, коли у часи COVID-19 люди хотіли подорожувати та не могли. У перший рік воєнного стану не знали, що буде далі, були налякані та думали насамперед про безпеку. А у другий рік війни ситуація трошки стабілізувалася й люди почали приїжджати в садибу зеленого туризму. Так як заробіток у сільських територіях дуже важко знайти, особливо у період воєнного стану, то даний вид підприємництва є надзвичайно важливим. На Полтавщині дозволяли купатись, але без жодних плавальних засобів, якщо це не відбувається у рамках спортивних змагань. Відвідувати ліси було заборонено. Це вплинуло на клієнтів. У березні 2022 р. 90 % розміщених складали переселенці. Це не були туристи. Так як Полтавська область була транзитною – люди, які їхали за кордон, могли проживати в садибах і до трьох днів.

6. У 2018-2022 рр. середньооблікова чисельність працівників складала 2-3 особи. Всі працівники (чоловік, дружина та покоївка) беруть участь в господарській діяльності гостьового будинку. Інноваційність роботи працівників зросла до 89,5 % у 2022 р., вони мають вищу освіту. Психологічний клімат серед персоналу позитивний – 9 балів з можливих 10, взаємовідносини побудовані на дружніх та родинних взаємовідносинах. Продуктивність праці у 2022 р. знизилася до 29,5 тис. грн на одну особу, що на 45,8 тис. грн менше ніж у 2018 р. та пояснюється тим, що у 2022 р. ФОП прийняла безкоштовно велику кількість переселенців. Гостьовий будинок мав рівень рентабельності надання послуг 35,0 % у 2022 р., потужність використовувалася на 85 %.

7. Підприємці мають кілька будиночки для відпочивальників. У «Солом'яному будиночку» проводять майстер-класи для дітей, зокрема ліплять галушки та вчать робити медове мило. Садина стала унікальною завдяки тому, що на території поблизу бази відпочинку розташована пасіка і будинок. Апібудіночок дуже затишно обладнано, у ньому одна година здорового сну на вуликах замінює 8 годин сну у ліжку. Клієнти мають можливість відвідувати пасіку та викачувати мед у медовій гонці. Клієнти можуть орендувати човен та вудки.

Отже, удосконалення розвитку зеленого туризму передбачає:

1. У 2024 р. буде застосовуватися стратегія «диверсифікації» для розвитку садина зеленого туризму. Вона буде спрямована на покращення якості надання туристичних послуг та розробку прибуткового туристичного бренду. Лозунг буде звучати: комфорт – понад усе: доступна якісна транспортна інфраструктура, зручне розміщення, розваги, якісний сервіс в будь-якому місці знаходження туриста.

2. Підприємці будуть вивчати попит, готувати цікаві пропозиції, ефективно рекламувати, налагоджувати якісний сервіс за помірними цінами, співпрацювати з туроператорами. Власникам садина зеленого туризму доведеться диверсифікувати свою діяльність – виробляти сільськогосподарську продукцію, надавати гастрономічні та послуги

гостинності, продавати нові знання та емоції про сільський розвиток, природу, екологію, ландшафт тощо.

3. Пропонуємо облаштувати бізнес по велопрокату. За один місяць пункт прокату буде приносити 15,5 тис. грн прибутку. Усі початкові інвестиції окупляться ФОП за 1,7 року. Рентабельність становитиме 88,4 %.

4. 13 липня 2024 р. в садибі зеленого туризму доцільно провести конкурс-фестиваль української кухні. Вартість входу складатиме 150 грн. У ціну входиме порція борщу чи галушок. Гастрономічні заходи підвищать прибутковість діяльності на 15 %. У Полтавському районі буде створений агротуристичний кластер «Полтава» у 2024 р. Міжнародна донорська організація ініціюватиме створення агротуристичних кластерів та сприятиме фінансуванню витрат, що будуть пов'язані з його розвитком протягом двох-трьох років. Власники зеленої садиби будуть проводити тренінги по зеленому туризму за рахунок чого збільшать чисельність їх відвідувачів на 10,0 %. Витрати на створення офіційного веб-сайту садиби зеленого туризму на порталі Zruchno.travel становитимуть 14400,0 грн за співфінансування Фонду Східна Європа.

5. Пропонуємо власникам садиби зеленого туризму в селі кожного року організовувати конкурс «Неймовірні села України» як шанс самоідентифікації. Лозунг звучатиме так: Ми приїжджаємо в мегаполіси, де шумно і все стандартизовано, а в селі навпаки – тихо та унікально. Кожне село пропише для себе 10 аргументів, чому саме до них доцільно їхати. Це будуть легенди, архітектура, елементи розпису чи сільські садиби, тобто ідентичність.

6. ФОП буде невпинно розвивати та удосконалювати свій бізнес відповідно до вимог сьогодення, підвищуватиме свій професійний рівень і рівень персоналу, дбатиме про безпеку туристів. Отже, в цілому, в 2024 р. дохід від туристичних послуг в розрахунку на зелену садибу збільшиться до 125,1 тис. грн, що на 20,3 % більше ніж у 2022 р. Ступінь використання туристичних потужностей зросте до 93,0 %, а рівень рентабельності надання послуг становитиме 55,3 % у 2024 р., що на 20,3 % більше ніж у 2022 р.